

Juan Manuel

VIIMANE
LAEV

JUHAN SMUUL

VALIKU KOOSTANUD ÕNNE KEPP

TÄNAPÄEV

2022

Tänu
Loone Ots
Eesti Kultuurilooline Arhiiv

Materjali sisestas Vallo Kepp
Arvutitöötlus Grete Zekker
Kujundanud Angelika Schneider

© Juhan Smuul
Käesolev valik ja saatesõna
© Önne Kepp ja Tänapäev 2022
ISBN 978-9916-17-180-6
www.tnp.ee

Trükitud AS Printon trükikojas

MÕNINGAID MÄRKUSI

Raamat, mida käes hoiate, sisaldab valiku Juhan Smuuli luulest ja tuletab meelde kirjaniku sajandat sünniaastapäeva 18. veebruaril 2022. Purupunaseks luuletajaks peetud Smuul oli siiski palju keerukam ja mõistatuslikum isiksus kui nõukogude inimene arvas ja loomulikukski pidas. Selle valimiku eesmärk on lugeja ette tuua ideoloogiavabam osa tema värssidest, need, mida tänapäeval võib lugeda, isegi nautida ilma poliitilise passuseta ning kõhkleva ebamugavustundeta.

Smuuli värsilooming ei ole suur - neli kogu pluss samapalju suurpoeeme. Siinne valik on lähtunud tõdemusest, et Smuulilgi on esteetiliselt märkimisväärsed, püütud seda otsida ning leida. Peale originaalkogude on kasutatud mitmeid valikkogusid ning hilisemaid (koond)väljaandeid. Lisaks lüürikale on avaldatud katkendeid poemidest, kui tegemist on emotsionaalse pildi või huvitava mõttearendusega. Käsikirjadest on ära toodud osake Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolises Arhiivis paiknevatest materjalidest. Need luuletused avaldatakse esmakordselt. Luuletuste kirjutamisaja kohta, et kontekstis paremini orienteeruda, on nende all nurksulgudes ära toodud aastaarv, muul juhul on tegemist esmailmumise aastaga. Peamiselt on need värssid avaldatud perioodikas või pärast autori lahkumist ilmunud koondteostes („Valus valgus” 1972, Teosed I 1986).

Kui kirjutamis- või debüütaastat ei ole leitud, puudub luuletuse all ka vastav viide. Käsikirjades on säilitatud täpne luulepilt koos allservas olevate lisandustega. Raamatu viimased värsistused on kõik dateerimata, kuid sisu poolest annavad aimu Smuuli teistsugusest luulemõttest 1950.-1960. aastatel.

Raamat on üles ehitatud üksteist täiendavatele, aga kohati ka pörkivatele meeleoludele, millest on kokku pandud neli tsükli. Neile järgneb valik Eesti Kultuuriloolisest Arhiivist leitud käsikirjadest. Smuul redigeeris oma luuletusi pidevalt ning igas erinevas kordusväljaandes võisid juures olla mitmed muudatused. Kõige suurem ümbertöötlus tabas poemi „Tormi Poeg” (1947), mis 1961. aastaks oli saanud veidi uuema suunitluse ja sõnaseade pealkirja all „Tormipoeg”. Selles raamatus on kõrvutatud näiteid mõlemast variandist. Minupoolne toimetajatöö piirdus trükivigade parandamise, kirjavahemärkide täpsustamise ja sõnade kokku-lahku kirjutamisreeglite järgimisega. Märgin, et võtsin siia valimikku Smuuli kõige algsemad tekstid, tema hilisemat tööd endiste luuletuste kallal ma arvesse ei võtnud. Käsikirjade puhul parandasin või lisasin arusaamatule ehk kustunud kohale omapoolse kirjamärgi. Kahtluste korral on sõna või numbri järel (?).

Smuulil on Muhust kirjutatud mitu luuletust. Kaks nendest oli ka käsikirjades. Mõlemad rohkem mustandi tasemel, aga tundliku sisuga. Võtsin endale õiguse ja komponeerisin kahest värsistusest kokku ühe. Kahju oli neid katsetusi kõrvale jätta. Nii on raamatu põhiosas luuletus „Muhu”, mis pärineb poemist „Mina - kommunistlik noor”, ning käsikirjade poolel uudisvärss „Muhu”.

Järelsõna koostamisel kasutasin peamiselt Ülo Tontsi uurimusi, kuid lisasin ajalehtede lõigenditest, kirjavahetusest ja sõprade mälestustest vajalikku informatsiooni.

KOOSTAJA

1

KATKEND LÜHIPOEEMIST „KUIDAS KOGUVA KÜLA KÄIS PUNAVOORIS”

1

Siin öeldakse nii: vana Mihkli Jaan
sündis rukkilõikuse ajal.

Või - ta naine Ingel - see suri siis,
kui vana Jaan ehitas maja.

Lapsi sündis kui noori lehti puul,
vanu langes kui koltunud lehti.
Tulid ilma või läksid siit - alati,
ikka alati midagi tehti.

Elas laisk, öeldi - raisk! ja tast räägiti
pärast halvasti neli põlve;
õige tüdruk ta poole ei vaadanud:
jõi - ja pidas poissmehepõlve.

Miks nõnda?

Seepärast, et high ja vaev
oli väikseimas leivalõigus,
töö igale Koguva mehele
oli elu ja tõde ja õigus;

sest et põhjas on kivid ja kadakad,
ja hommikus põllumaa paene,
et lõunas on liivased lapimaad,
meri õhtus on kuri ja vaene.

Nõnda tegid nad tööd, nõnda murdsid nad tööd
ega teadnud, mis tähendab puhkus.

Ja oli ja on neile omane
mingi kare ja kinnine uhkus.

Nad hindavad ennast ja mõtlevad nii:
senikaua, kui merel on tuuli,
senikaua, kui Väikeses väinas on vett,
saavad elama Koguvast Schmuulid.

Ja kui mitte täitsa, siis suuremalt jaolt
nende varal maailm seisab ülal.
Päris õige see pole, - kuid siiski on hea,
kui nii mõtleb endast üks küla.

1948